

Sorsmozaik 2.

Apám bűne

Amikor 1979 őszén, néhány év tanároskodás után bekerültem a zentai Történelmi Levéltárba, már nem valamikori osztályfőnököm és történelemtanárom, a tehetséges, testestől-lelkestől a levéltártudománynak élő Dobos János volt ott az igazgató. Beszélték, hogy az akkor igen nagy port kavaró Gordos—Vicei-ügyben valaki(k)nek nem tetsző véleménynyilvánítása miatt váltották le a posztjáról. Helyette az évek óta ott dolgozó titkárnő, V. V. végezte az intézmény irányítását mint ügyvezető igazgató. Közben folyt a megfelelő, diplomás direktor utáni keresés, válogatás.

Miután egy év gyakornoki munka elteltével lettem a levéltárosi szakvizsgát, „megértem” a feladatra, akár a legelső személy is lehettem volna a munkahelyemen. (Tevékenykedett ugyanakkor már ott néhány éve egy szorgalmas, rátermett, egyetemet végzett magyar fiatalember, de meggondolatlanul írt egy verset, ami miatt börtönbe is került – megbélyegezték egész életére).

Megvolt tehát a képesítemem, beszéltem az államnyelvet, mégsem nyújtottam be a kérvényemet a már több ízben kiírt pályázatra. Munkatársaim és az otthoniak biztatása ellenére sem vállalkoztam egy kultúrintézmény vezetésére, mert elsősorban akkor még kérték a megfelelő politikai viselkedésről szóló igazolást, az akkori egyetlen pártnak pedig semmi módon nem akartam hű tagja lenni, másrészt nem ismertem ki magam a gazdasági ügyekben. Gépkocsivezetői jogosítvánnyal sem rendelkezttem, anélkül pedig az öt község területén működő intézmény élére nem állhattam. De figyeltem az eseményeket, gyakran érdeklődtem, van-e megfelelő jelentkező. Egyik efelőli kérdezősködésemre az akkori „ügyvezető” megjegyezte:

- Nem egyszerű dolog ám ide megfelelő embert találni! Te például bármennyire is igyekeznél, megfelelő diplomáddal, négy nyelv tudásával sem lehetnél sosem igazgató! És tudod, miért? Mert kartont vezetnek rólad, illetve az apádról a belügyi szervekben!

Ezen én akkor nem is ütköztem meg. Tudtam, hogy az édesapámnak sok összetűzése volt az állam embereivel, mert magyar ügyfeleinek kiharcolta

anyanyelvünk használatát a bíróságon azzal, hogy beadványait magyar nyelven írta. Arról is hallottam, de másoktól, hogy közvetlenül a háború után valami miatt csak néhány hónapot dolgozott megválasztott bíróként a zentai bíróságon.

Otthon ilyen dolgokról sohasem esett szó, szüleim előttünk politikáról, kisebbségi helyzetünk bajairól nem beszéltek. Esetleg csak röviden, ha már nem lehetett kikerülni, viccesen, ironikusan, burkoltan, mint a fentebb elmondott történetben.

A kérdésemre, hogy otthon vajon miért nem lehetnék én igazgató, ha éppen szeretnék, édesapám, aki már akkor nagyon beteg volt, és a következő év tavaszán meg is halt szegény, csak legyintett. Nem törődött ő akkor már ilyen apróságokkal.

Hanem aztán, néhány év múlva, levéltári anyag selejtezése közben rábukkantam apám bűnjelére a Vp 1352/1945-ös, Oduzimanje prava glasa – Választójog megvonása jelzésű bírósági tárgyban. És ha igaza volt V. V.-nek, egyszer csak megtudtam, miért nem lehettem volna sosem igazgató, próféta a saját hazámban. (Szintén egyetemet végzett férjemnek, aki viszont érzett magában annyi szakértelmet, felkészültséget és bátorságot, hogy egy nagyvállalat élére álljon, rögtön, a kérvénye beadásakor tudomására hozták, miért nem juthat felelős pozícióhoz: mert nem támogatta példamutatóan a sok év után végre visszakapott államkölcsonból Szerbia villanygazdaságát. És kinek szűrt ez szemet? Az egyik legjobb kollégájának, gyerekkori barátjának!).

Nos, rábukkantam egy kis megbarnult cetlire a fent említett borítóban. Idézem, hiszen rövid, de súlyos dolgot tartalmaz, magam is éreztem, mert alig tudtam a kezemben tartani:

„Bács-Bodrog vármegye alispánjától. 30.095/alisp. 1944.

Tárgy: Zenta megyei város képviselő testületének kiegészítése.

Zenta megyei város polgármesterének előterjesztésére az 5440/1941. M.E. számú rendelet 10. paragrafusának 2. bekezdésében biztosított jogom alapján Zenta megyei város képviselő-testületének tagjává kinevezem. Zombor, 1944. július

hó 5-én. Alispán Bajsai T. címzett: Dr. Szőcs Kálmán, ügyvéd, Zenta.”

Nagy érdeklődéssel olvastam át a periratokat. Fény derült arra, hogy apámat ugyan tényleg felterjesztették a város képviselő testületi tagságára, ám szavazati jogától való megfosztása ellen írt fellebbezéséből az is kiderül, ez kérése nélkül történt, a gyűléseken nem is vett részt, ám a fellebbezését az 1945. október 13-án kelt bírósági végzésben mégis visszautasították, és a szavazati jogát továbbra sem kapta vissza. Hasonló elutasító határozat született 1946. szeptember 27-én is a zentai Városi Népbizottság Elnöksége hivatalában (17645/1946. iktatószám), miszerint „...a zentai Városi Községi Népbizottság úgy határozott, nem adja vissza dr. Szőcs (Kálmán) Kálmán zentai ügyvédnek a szavazati jogát, mert a Bizottság megtartja a Végrehajtó Bizottság, a Szavazólistákat Összeállító Bizottság és a zentai Járási Népbíróság elsődleges álláspontját, amely alapján elvették a szavazati jogot, mert nevezett eddigi munkájával nem bizonyította be, hogy megérdemli, hogy a bizottság megváltoztassa róla eredeti véleményét... Saját kezű aláírás: Molnár Gábor József, a Városi Népbizottság titkára és Rác Vince, a Városi Népbizottság elnöke...” (A szerző ford.)

Ejnye, ejnye, édesapám! Hát nem arra tanítottál, neveltél bennünket, hogyha megrónak, megintenek, alázatosan kérjünk bocsánatot, szálljunk magunkba, és javuljunk meg?! Lám, Te nem alkudtál, inkább otthagytad szülővárosod bíróságát, elástad magad Adán a bérelt kis udvari irodádban, továbbra sem viselkedtél szépen, hanem dacoltál a regulákkal, rendületlenül kopogtattad az Amerikából kapott magyar betűs gépeden a kérvényeket, feljelentéseket, szerződéseket! Nem lettél sztárügyvéd, csak szegény klienseid foglalták imába nevedet, akiknek ingyen is segítéttél!

Hát ezt a bűnödöt örököltém én, ez derült ki rólad, rólam, amikor a levéltár „v. d”-je a politikailag tiszta magatartásom után érdeklődött, ha érdeklődött...

U.i.

A napokban került ki a nyomdából Molnár Tibor: A zentai bíróság 135 éve című könyve (Dudás Gyula

Múzeum- és Levéltárbarátok Köre, Zenta, 2007). A fentiekre a következőket olvasom benne:

“A munkaviszonyok rendezéséről szóló törvény (Zakon o rešavanju radnih odnosa) értelmében a körzeti és járási népbíróságokon háromtagú munkaügyi bírói tanácsok alakultak, melyek a munkáltatók és a munkavállalók között fölmerülő, illetve a munkaviszonyokból eredő pereket voltak hivatottak tárgyalni és rendezni. Zentán ez a bírói tanács 1945. augusztusában alakult meg dr. Szőcs Kálmán elnökletével.” (215.o.)

Továbbá: “Néhány hónapos munka során kiderült, hogy a járási népbíróság NEM MINDENBEN A HATALOM ELKÉPZELÉSE SZERINT (kiemelés tőlem) látja el feladatát. Ennek kapcsán 1945. október 3-án a Városháza nagytermében együttes ülést tartott a Városi (Gradski) és a Járási Népbizottság (Sreski narodni odbor), melyet Rác Vince - a Városi Népbizottság elnöke - vezetett. Napirenden szerepelt a Járási Népbíróság kibővítése és átszervezése, valamint népi ülnökök - esküdtbírák (narodni prisuditelji - sudije porotnici) kinevezése. Az ülésen kritikával illették dr. Dimitrije Bešlin elnököt és dr. Szőcs Kálmánt, aminek egyenes következménye volt leváltásuk.” (216. o.)

Könnyen helyettesítették őket, hiszen szintén e könyv tanúsága szerint: “Bíróvá vagy népi ülnökké választható volt minden jugoszláv állampolgárságú személy, AKI VÁLASZTÓJOGGAL ÉS FEDDHETETLEN ELŐÉLETTEL RENDELKEZETT (kiemelés tőlem), valamint a népfelszabadító mozgalom elkötelezett híve volt. A bírók jogi végzettsége ekkor még nem volt követelmény, ... a jogi végzettséggel még nem rendelkező megválasztott bírák számára jogi tanfolyamokat szerveztek. A jogi végzettséggel nem rendelkező bírák közül sokan - mivel gimnáziumi érettségivel rendelkeztek - beíratkoztak a jogi egyetemre, és munka mellett tanultak.”

Én már, jelentem, kezdem érteni a dolgokat és összefüggéseket...

Zenta, 2007 decembere